

Angyalosi László

Ő az öcsém [Angyalosi László]. A kép 1951-ben készült, Budapesten. Apám és anyám Budapesten ismerkedtek meg, és itt volt az esküvőjük is, a Dohány utcai zsidó templomban, 1927-ben. 1929-ben születtem meg én, majd 1931-ben az öcsém. Laci elemi iskolát végzett. A Lehel utcai iskolába járt, és ott fejezte be a nyolc általánost [Ez 1945 körül lehetett. Ekkor már voltak itt-ott nyolcosztályos általános iskolák. Lásd: nyolcosztályos általános iskola. De ha már szakmát is a háború előtt szerzett, akkor valószínűleg hatosztályos népiskolába ('elemi iskola') járt, és utána tanoncként szerzett szakmát. -- A szerk.]. Utána villanszerelő lett, de már csak a háború után kezdett el dolgozni, karbantartó villanszerelőként. Évtizedeket volt a honvédségnél, onnan is ment nyugdíjba. Nős volt, de nem lett gyerekük. Én általában egy hónapban egyszer biztos, hogy elmegyek hozzá. Ő nemigen jön hozzánk. Itt lakik, Pesten. Gyerekkorunkban én állandóan a fellépésekre jártam, ő pedig otthon maradt. Ám volt olyan is, amikor kérte tőlünk a rendező, hogy hozzunk még gyerekeket, akkor biztos, hogy az öcsémet is vittem. Tehát felléptettem. 'Ezt az öcskösöm is megcsinálja' -- mondtam. És meg is csinálta. A nagymamám vitt mindig a fellépésekre.

Ő öltöztetett. Persze az édesanyám is megnézett, ha tehetette. Mikor rendeletbe hozták, hogy a zsidók sárga csillagos házba költözzenek, én keresztényként költöztem a zsidó szülőkkel együtt. Mi a Visegrádi utca 25-ben, egy négyemeletes házban nyertünk elhelyezést. Weiner Ibi néni nevű rokonunk, aki ott lakott, mondta, hogy van egy nagy lakás, költözzünk oda hozzá. Van hely. Ekkor odaköltöztünk a Visegrádi utca 25-be. A nagyszülők, az anyám, a Kislaci és én. A nagybátyám akkor már nem volt itthon, ő már munkaszolgálatos volt. Ebben a házban természetesen keresztények is maradtak. A keresztényeket nem kötelezték arra, hogy az elhagyott zsidó lakásokba menjenek, és hagyják el a csillagos házakat. Aki ment, ment, aki maradt, maradt. Én eleve úgy fogadtattam el magunkat, hogy én és az öcsém keresztények vagyunk. Az Endi keresztény az apja után, és az öccse is. Erre lehetett hivatkozni. Ezt annyira természetesen mondtam, hogy mindenki elhitte. Miután én se sárga csillagot, se sárga karszalagot nem hordtam, engem nem tekintettek zsidónak. A nagyszüleim és az anyám nem mentek sehova. Ennivalóról is csak én gondoskodtam, és én mentem mindenhova. Én tartottam kapcsolatokat és így tovább. Szereztem svéd menlevelet is, schutzpasst anyáméknak meg mindenkinek. Még a nyáron. Később ez sem segített. A végén még én vittem be őket a gettóba. Az öcsém, a Kislaci ott volt velem, a Visegrádi utcában. A házba jöttek mindenféle új lakók és én elhintettem köztük azt a gondolatsort, hogy mi árva gyerekek vagyunk. Nem számolhattam be arról, hogy az apám tulajdonképpen elvált az anyámtól már hároméves koromban, és a nagyanyámék meg az anyám most bent vannak a gettóban. Mindenki elfogadta ezt a magyarázatot, és azonosult is azzal, hogy árva gyerekek vagyunk, és a ház tart el minket. Ez volt a kulcsmondat. Tehát ha razziáztak, és megkérdeztek, én odaadtam a levanteigazolványomat, megnézték és kész. Ebben az időben már mindenki ott aludt a pincében. Mi is állandóan ott voltunk. Igen ám! De az egyik razzia alkalmából a házfelügyelő, az úgynevezett házparancsnok a legnagyobb csodálkozásomra azt mondja: 'Na! Itt van az a két zsidógyerek, az anyjuk bent van a gettóban.' Erre én: 'Bocsánat! Mi nem vagyunk zsidók. Tessék, itt a papírom, és nem hamis papír ez. Mi nem vagyunk zsidók.' 'És anyádék hol vannak?' -- kérdezték. 'A gettóban' -- feleltem. 'Gyere ki velem!' -- szólt a nyilas. Ki kellett mennem a pincefolyosóra: 'Told le a gatyádat! Mért mondtad, hogy te nem vagy zsidó?' 'Mert nem vagyok.' 'Velünk jösz!' A Laci is, mondván, hogy mi árva gyerekek vagyunk, és mi nem hagyjuk el egymást. Na most ott már nem merték a lakók sem mondani, hogy 'Csak hagyja itt!'. A nyilasokkal szembeszállni!? A szerencse az volt, hogy ezek, akik kihozták a házból, átadtak egy másik csoportnak az utcán, a kapu előtt. Ezek így nem tudták, hogy mi zsidógyanúsként kerültünk oda. Ez egy óriási dolog volt, mert én erre építhettem azt, amit mindig is mondtam, hogy árva gyerekek vagyunk, és a ház tart el. Bevittek minket a Szent István körút 2-be, a nyilasházba. Ott voltunk a pincében. Volt azonban egy nyilas főnök, aki egyszer, három nap után lejött a pincébe, és kikérdezett sorban mindenkit. Mindenki keresztény volt egyébként rajtunk kívül. Pontosabban volt egy nő, akinek akkora orra volt, hogy hiába mutatta, hogy ő keresztény, és a férje kint van a fronton. 'Hát igen -- mondták akkor --, de az orra!?' Ám akkor erre a nőre bízhattam az öcsémet, mert ha úgy adódik, hogy nekem mennem kell, ő vigyáz rá. Egy kicsit megnyugodtam. Ha minket szétszakítanak, akkor is lesz, aki figyel rá. A pincéből munkára vittek el minket. A Rudolf téren kellett sírt ásni. Ma is megvan az a négy fa, amik között ástuk a sírt. Ott rengeteg halott zsidót kellett egy halomba tenni, akiket csak úgy agyonlődöztek. Azt mondták a nyilasok, hogy azért kell ásni a sírt, mert a mellettünk lévő cellában a zsidók tifuszt kaptak, és 'kénytelenek' voltak agyonlőni őket. Bujkáló zsidók lehettek, akiket szintén ilyen razziák során szedtek össze. Amikor ott ástuk a sírt, nyilván a pónemomról lehetett látni, hogy én is valami biboldó lehetek, mert az egyik nyilas, aki szintén nem tudta, hogy kik azok, akiket idehoztak ásni, azt mondta: 'Na, szép sírt ásol magadnak.' Mondom: 'Én keresztény vagyok, minket mint keresztényeket azért hoztak ide, hogy

így meg úgy meg amúgy' -- sóderoltam. 'Hagyd a francba!' -- mondta egy másik, aki ott hallgatta a beszélgetést. És ekkor annyira elkezdtek lőni az oroszok a Margit-szigetre, hogy nem maradtunk kint, hanem újból bementünk a pincébe. Egyszer csak jött egy nyilas. Valami főnök lehetett. Ő kezdte mondani, hogy 'Álljatok sorba!'. És akkor sorba álltunk. Előttem is voltak emberek, akik mondták a magukét, hogy 'Nézze, itt a papírunk'. Megnézte: 'Azt a?!' Szóval felháborodott azon, hogy tényleg igazunk van. Itt valóban keresztények vannak csak. 'Hogyhogy nem törődtek velünk?' 'Én nem is tudtam rólatok!' -- mondta. Amikor hozzám ért, megkérdezett: 'És te mért vagy itt?' Mondom: 'Mert állítólag nekem is be kellett volna vonulnom, holott még nem vagyok tizenhat éves.' Én csak 1945. május harmadikán leszek tizenhat éves. 'És ez a gyerek itt?' -- kérdezte. 'Árvák vagyunk -- mondtam --, nem hagyjuk el egymást, és nem maradt otthon az öcsém. Ő az öcsém, kérem!' Már hozzá nem is lépett, és akkor így végigment. Azt mondta: 'Igen, ti mind keresztények vagytok, haza fogunk engedni titeket.' A 'haza fogunk engedni'-re mindenki iszonyú ideges lett, mert vártuk, hogy mikor. Elment az egyik óra, elment a másik óra, de nem engedtek. És akkor a pasas azt mondta, hogy majd másnap leigazoljátok magatokat fönt. Eljött a másnap, és a Hollán mozi [Ma Odeon Lloyd mozi a Hollán Ernő utcában. -- A szerk.] előterében felülvizsgálták a be nem vonultak indokait. Jómagam is igazoltam a még nem tizenhat éves koromat, és hazaengedtek. Ám az öcsém miatt aggódtam, mert ő ott maradt a nagy orrú nővel a nyilasházban. Hazafele menet ugyancsak lövöldöztek, és hazaérve, az öcskösöm már otthon volt, és a nagy orrú nőt hallgatva utólag is megnyugodtam, hogy a nyilasházban semmi problémája nem volt neki sem és az öcsémnek sem. Lényegében simán hazaértek.